

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ

Кафедра бізнес - адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

на тему: «Управління іноземними інвестиціями промислового підприємства в
повоєнний період»

Виконав : студент 4 курсу, групи 6.0730-зед-_____
спеціальності 073 менеджмент освітньої програми
менеджмент міжнародного бізнесу _____

Поліщук А.В. _____

Керівник : проф. кафедри бізнес-адміністрування і
менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, д.т.н.

Григор'єв С.М. _____

Рецензент : завідувач кафедри бізнес-адміністрування
і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності,

доктор наук з державного управління, професор _____

Бікулов Д. Т. _____

Запоріжжя – 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет менеджменту _____

Кафедра бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності _____

Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр _____

Спеціальність 073 Менеджмент _____

Освітня програма Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

Д.Т. Бікулов _____

« ____ » _____ 2024 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА**

Поліщук Анастасія Володимирівна _____

1. Тема роботи «Управління іноземними інвестиціями промислового підприємства в повоєнний період» _____

керівник роботи: Григор'єв С.М. проф. кафедри бізнес-адміністрування і менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, д.т.н. _____

затверджені наказом ЗНУ від 27.12.2023 року № 2226-с _____

2. Строк подання студентом роботи 01.06.2024 р. _____

3. Вихідні дані до роботи навчальні посібники, монографії, періодичні та аналітичні вітчизняні та зарубіжні матеріали, фінансова звітність підприємства, інтернет ресурси _____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _____

1. ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ УПОРЯДКУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ _____

2. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ _____

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) __
6 таблиць
8 рисунків

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Переверзєва А.В.		
2	Переверзєва А.В.		

7. Дата видачі завдання 01.10.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Затвердження теми кваліфікаційної роботи у наукового керівника.	01.10.2023	
2.	Затвердження змісту роботи.	02.10.2023	
3.	Огляд літератури за темою кваліфікаційної роботи.	03.10.23-13.11.23	
4.	Розробка чернетки I розділу кваліфікаційної роботи.	14.11.23-23.12.23	
5.	Написання I розділу кваліфікаційної роботи.	24.12.23-31.01.24	
6.	Збір розрахунково-аналітичного матеріалу за темою.	01.02.24-21.02.24	
7.	Розробка чернетки II розділу кваліфікаційної роботи.	22.02.24-20.03.24	
8.	Написання II розділу кваліфікаційної роботи.	21.03.24-29.04.24	
9.	Оформлення кваліфікаційної роботи згідно вимог.	30.04.24-08.05.24	
10.	Попередній захист кваліфікаційної роботи.	09.05.2024	
11.	Проходження нормоконтролю.	10.05.24-31.05.24	
12.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру.	01.06.2024	
13.	Захист кваліфікаційної роботи.	червень 2024	

Студент _____
(підпис)

А.В. Поліщук _____
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____
(підпис)

С.М. Григор'єв _____
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____
(підпис)

Т. М. Магомедова _____
(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційної роботи бакалавра: «Управління іноземними інвестиціями промислового підприємства в повоєнний період» 45 с., 3 рис., 6 табл., 22 джерела.

Робота виконана на актуальну тему, описує основні проблеми управління організаційною структурою підприємства галузі машинобудування, що має велике значення для відновлення та розвитку сучасної економіки, особливо – у воєнний та у поствоєнний період часу.

Метою роботи є опис проблем управління організаційною структурою та способи їх вирішення методами сучасного менеджменту.

Для досягнення мети дослідження необхідно вирішити низку завдань:

- узагальнити понятійний апарат інвестиційного управління, сформулювати правильну методику рішення проблеми управління ризиками;
- проаналізувати стан підприємства, галузь та сформулювати його проблеми, що виникли під час війни;
- знайти шлях до рішення проблем організаційною структурою вихід із проблемної ситуації методами менеджменту.

У роботі описуються понятійно-категоріальний апарат організаційної структури, що використовується в описі проблематики організаційної структури підприємства, методи та прийоми ризик-менеджменту, які передбачають відновлення ефективним способом.

У другому розділі описується об'єкт дослідження – відповідне промислове підприємство та галузь, відкритий ринок, що є середовищем для функціонування даного бізнесу, сферу діяльності, яка представляє інтерес дослідника, виявляється проблема та спосіб її вирішення методами менеджменту.

МЕНЕДЖМЕНТ, СТРУКТУРА, УПРАВЛІННЯ, ПОТОКИ ТОВАРІВ, ПРИБУТОК, РИЗИКИ, ВОЄННИЙ ЧАС, ВИРОБНИЦТВО, ЗАПАСИ, ОРГАНІЗАЦІЯ, ФУНКЦІЯ

ABSTRACT

Bachelor's thesis: "Management of the investment of industrial enterprise" 45 pages, 3 figures, 6 tables, 30 sources.

The work is performed on a topical topic, describes the main problems of the management of a modern enterprise in the field of mechanical engineering, which is of great importance for the recovery and development of the modern economy, especially in the wartime and, possibly and certainly in the postwar period.

The purpose of the work is to describe the financial sphere of the enterprise, to find problems and ways of solving them using modern financial management methods.

To achieve the goal of the research, it is necessary to solve a number of tasks:

- generalize the conceptual apparatus, form the correct methodology for solving the problem;
- analyze the enterprise. industry and formulate its problems;
- to find a way to solve such problems and a way out of a problematic situation.

The first chapter describes the conceptual and categorical apparatus used in the description of the issues of the thesis, methods and techniques of management, which provide for solving the problem in an effective way.

The second chapter describes the object of research - the relevant enterprise and the machine-building industry, the open market, which is the environment for the functioning of this business, the field of activity that represents the researcher's interest, the identified problem and the way to solve it by management methods.

The work uses general scientific and special research methods, the topic is revealed consistently and logically, according to the plan.

MANAGEMENT, BUSINESS, STRUCTURE, GOODS FLOW, PROFIT, RISKS, WARTIME, PRODUCTION, MASHINERY, LOGISTICS, TIME

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА.....	2
РЕФЕРАТ.....	5
ABSTRACT.....	6
ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМАТИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ	10
1.1 Понятійно-категоріальний апарат сфери дослідження.....	10
1.2 Загальний опис сфери дослідження.....	15
1.3 Методи дослідження та способи досягнення мети.....	17
РОЗДІЛ 2 СПЕЦИФІКА ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ГОЛОВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ	19
2.1 Організаційно-економічна характеристика об'єкта дослідження.....	19
2.2 Аналіз сфери зовнішньоекономічної діяльності об'єкта.....	24
2.3 Виявлення слабких місць та проблем.....	32
2.4 Шляхи вдосконалення діяльності об'єкта.....	35
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	38
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	40

ВСТУП

Актуальність проблеми управління інвестиціями для підприємства в період війни полягає у проблематиці, яка повністю змінила підхід до організації всіх процесів виживання бізнесу, управління інвестиційними ресурсами та виконання зобов'язань перед клієнтами – нерезидентами та насиченням вітчизняного ринку соціальними благами. Організаційна структура підприємства є нагально-важливим фактором ефективного управління підприємством, що визначає ефективність менеджменту в цілому та за окремими його напрямками.

Вітчизняні та зарубіжні вчені значну увагу звертають на проблеми формування систем менеджменту. Серед науковців можна виділити таких, як Ю. Бойкова, А. Жемчугов, І. Ступникова, І. Ансофф, О. Кузьмін, А. Шегда, Б. Мільнер, В. Геєць, Ф. Хміль, М. Мескон, М. Альберт, Г. Міцберг, Б. Андрушків, Г. Щокін та інші.

Загальна структура управління інвестиціями є одним з ключових понять менеджменту, тісно пов'язаних з цілями, функціями, процесом управління, роботою менеджерів та розподілом повноважень між ними. В рамках інвестиційної політики проводиться весь управлінський процес (рух грошових потоків інформації, прийняття управлінських рішень), в якому беруть участь менеджери всіх рівнів, категорій та професійних спеціалізацій. Інвестиції можна порівняти з «цеглинами будинку» управлінської системи, що забезпечує своєчасне та якісне протікання всіх управлінських процесів. Цим обумовлюється увага, яку керівники організацій приділяють принципам та методам побудови структур управління, вибору їх типів і видів, вивченню тенденцій зміни та оцінкам відповідності завдань організацій.

Галузі народного господарства, кластери промислових підприємств займають важливе місце в економіці України, продукція має близько 10% сучасного експорту, більше 54% імпорту та майже 15% валового внутрішнього продукту держави з високим рівнем доданої вартості. Потенціал промислових

підприємств України складає більш ніж 100% від сучасного стану за рахунок втрати більш ніж половини виробничих потужностей.

Однак, підприємство та поточна ситуація потребують ефективного управління грошима, захисту інвестицій та руху в напрямку розвитку інноваційних технологій управління та розширення присутності на світових та вітчизняному ринках через систему філій та просування продукції підприємств галузі. Важливим аспектом управління фінансами є досвід у проектах з отримання державного фінансування, разом з великими банками, що постійно потребує створення кластерів у зв'язку із необхідністю кооперації та антимонополізму.

Завдання, що поставлені в бакалаврській дипломній роботі передбачають розвиток управління функціями інвестицій та фінансів необхідно розуміти, що є факторами такого управління:

Конкретними заходами, що забезпечують розбудову ефективної структури структури та насичення новими ідеями експортного бізнесу є наступне:

- управління інвестиціями на підприємстві;
- підвищення економічної ефективності управління за рахунок використання ресурсів;
- залучення нових систем управління якістю на підприємстві;
- участь у міжнародних інфраструктурних проектах та консорціумах.

Комплекс зазначених заходів, разом з постійним підвищенням якості продукції та насиченням потреб українського ринку, що постачається забезпечить ефективне управління ризиками української продукції, через механізми публічно-приватного партнерства та розвитку міжнародного бізнесу. Промисловість України має залучати фінансові ресурси на внутрішньому та світовому ринках запозичень.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність, чинники та механізми інвестиційної діяльності

Інвестиційна діяльність є одним з напрямків економічної діяльності, який являє собою перетворення одних факторів виробництва – капіталу в інші – землю, засоби виробництва, активи, що спроможні створювати додану вартість.

У сучасних умовах, в яких важливими індикаторами розвитку кожної країни є рівень відкритості економіки, показники динаміки зовнішньої торгівлі, обсяги залучення іноземних інвестицій, а також рівень її міжнародної конкурентоспроможності, важливого значення набуває інвестиційна діяльність, процеси вкладення коштів у виробничу діяльність, комерційні операції, нерухомість тощо – дії, які мають ґрунтуватися на позитивному вітчизняному та зарубіжному досвіді в цій сфері, враховуючи сучасні реалії та тенденції розвитку ЗЕД у країні, а також пріоритетні інтеграційні напрями держави.

Успішна реалізація механізмів інвестування надасть змогу менеджменту компаній приймати оптимальні управлінські рішення, а також здійснювати прогнози у економічній сфері на підставі аналізу основних тенденцій та закономірностей формування ефективних зовнішньоекономічних зв'язків з метою захисту інтересів суб'єктів господарювання країни, реалізації різних форм співробітництва у сфері ЗЕД, виконання економічної стратегії і здійснення тактичних заходів у межах забезпечення економічної політики.

У розвитку інвестиційної діяльності в Україні виокремлюють три етапи (перший – з 1918 р. по 1987 р.; другий – з 1987 р. по 1991 р.; третій – з 1991 р. по теперішній час) [33], на кожному з яких використовувались різні підходи до державного регулювання та саморегуляції процесів (табл. 1.1).

Інвестиційна діяльність є важливою складовою зовнішньоекономічної діяльності, оскільки передбачає не тільки операції з товарообміну, а й рух

капіталу, його перетворення у засоби виробництва, інше якісне використання факторів виробництва, більш активна конкуренція у сегменті ціни та якості.

Для промислового підприємства інвестиції є одним з небагатьох засобів, що забезпечують відновлення засобів виробництва та високу конкурентоздатність на ринку товарів та послуг, які утворюються в межах галузі та відповідних сегментів споживчого попиту.

Таблиця 1.1

Етапи розвитку державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні

Етапи знаки	Перший етап (радянський) (1919–1987 рр.)	Другий етап (перехідний) (1987–1991 рр.)	Третій етап (етап незалежності) (1991–2007 рр.)	Четвертий етап (інтеграційний) 2008 р. по теп. час) **
1	2	3	4	5
Нормативно-правове регулювання ЗЕД	Відсутня нормативно-законодавча база, що регулювала ЗЕД. Нормативною формою регулювання ЗЕД були плани розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, що включали плани експорту та імпорту товарів і послуг, науково-технічного співробітництва, валютних надходжень та їх витрачання.	У 1988 р. видано збірник «Механізм зовнішньоекономічної діяльності», який містив ряд документів, що регламентували відносини у сфері ЗЕД. Оприлюднено ряд нормативно-правових актів різного рівня, що стосувалися ЗЕД в СРСР.	Прийнято базові закони: «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про підприємство», «Про єдиний митний тариф», «Про режим іноземного інвестування» тощо. Виникають суперечності у законодавстві. Прийняття нормативно-законодавчих актів було спрямоване на розвиток та нарощування обсягів ЗЕД.	Необхідним є внесення змін у нормативно-законодавчі акти, що стосувалися б захисту ключових національних галузей економіки, підтримки експортоорієнтованих підприємств (кредитування, податкові важели тощо), внесення змін в антимонопольне та антикорупційне законодавство.
Рівень централізації ЗЕД	Повна монополія держави на зовнішню торгівлю. Підприємства не мають права безпосередньо виходити на зовнішні ринки. Всі питання (у т.ч. замовлення на експорт, закупівлі за кордоном та ін.) перебували у віданні держави та її органів.	Ліквідація державної монополії на зовнішню торгівлю. Зміна принципів управління ЗЕД. Підприємства починають отримувати більшу автономію та право виходу на зарубіжні ринки.	Розширення прав міністерств і відомств, об'єднань і підприємств щодо виходу на зовнішній ринок. Суттєво збільшується кількість суб'єктів ЗЕД, які можуть самостійно обирати форми виходу на зарубіжні ринки.	Суб'єкти ЗЕД мають значну автономію, однак істотним має стати державне регулювання у стратегічних галузях економіки (машинобудування, авіабудівництво, с/г, паливно-енергетичний комплекс).
Диверсифікація форм ЗЕД	Недостатнє використання нових форм ЗЕД. Основною формою міжнародного співробітництва була зовнішня торгівля, а інші форми ЗЕД, зокрема міжнародна спеціалізація і кооперування виробництва, прямі зв'язки, компенсаційні угоди, ліцензійна торгівля тощо розвивалися менше.	Розширюється спектр форм та видів ЗЕД, що використовується міністерствами та відомствами, а також підприємствами та їх об'єднаннями. Це передбачає встановлення прямих зв'язків, а також розвиток виробничої та науково-технічної кооперації.	У країні спостерігається різноманіття форм ЗЕД, що реалізуються на мікро- та макrorівні: зовнішня торгівля товарами та послугами, товарообмінні операції, інвестиційна діяльність, науково-виробнича кооперація, орендні відносини, створення спільних підприємств тощо.	Державна підтримка та розвиток існуючих форм ЗЕД, що сприятиме ефективній реалізації зовнішньоторговельної, інвестиційної, валютної та боргової політики держави. Акцент на реалізацію зовнішньоторговельного та інвестиційного співробітництва, як пріоритетного.

1	2	3	4	5
Співпраця з міжнародними організаціями	Співпраця з міжнародними організаціями відображалась у п'ятирічних торгових угодах, в яких обговорювалися обсяги експорту та імпорту товарів на основі стабільних цін на п'ять років.	Розпочинається підготовка України до членства у світових організаціях, спостерігається поступове наближення господарських механізмів до вимог світового співтовариства.	Україна стає членом різних світових організацій, зокрема Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Єдиного економічного простору, Світової організації торгівлі тощо (в цілому понад 60 організацій світу).	Дотримання пріоритетних інтеграційних курсів країни. Адаптація державних механізмів до вимог, що висуваються світовими організаціями, яких прагне країна.
Експортна політика	Відсталала структура експорту, сировинна спрямованість зовнішньої торгівлі. Незадовільне використання експортного потенціалу оброблюваної промисловості, особливо, машинобудування.	Справляння експортного мита мало суто фіскальний характер. Експортна політика була спрямована на квотування та ліцензування більшої частини експорту, орієнтація виробництва на внутрішній ринок.	До 1994 р. основним механізмом регулювання експорту стають індикативні ціни. Спостерігається поступове збільшення частки експорту в загальному обсязі ВВП. Утворюється розрив між експортом орієнтованими галузями та виробництвами, спрямованими на внутрішній ринок.	Необхідною є активна підтримка експортоорієнтованих підприємств, вдосконалення мотиваційного механізму регулювання експортної діяльності. Сприяння експорту продукції з високою доданою вартістю.
Імпортна політика	Нераціональний характер імпорту: до країни ввозився дуже широкий асортимент товарів, які можна було виробляти на вітчизняних підприємствах. Імпорт новітнього обладнання та технологій дав змогу певною мірою скоротити відставання від розвинених держав у перспективних галузях.	Існує досить ліберальний імпорتنний режим. Держава за рахунок імпорту забезпечує мінімальний рівень насичення внутрішнього ринку продукцією широкого вжитку, а промислових підприємств – обладнанням. У країні розпочинається «культ імпорту» (імпорту товарів), які відрізняються високою конкурентоспроможністю.	Недієвість тарифних методів регулювання імпорту. Нераціональна структура імпорту (завозяться ті товари, які при раціональному використанні виробничих можливостей можна виробляти всередині країни). Значна енергетична імпортна залежність від окремих країн.	Активна реалізація політики імпортозаміщення з метою підтримки та відновлення виробничих можливостей національної промисловості (у т.ч. високотехнологічні підприємства, легка промисловість тощо). Збалансування структури імпорту. Зменшення енергетичної імпортозалежності.
Інвестиційна політика	Іноземні інвестиції не схвалювалися державою. Залучення іноземного капіталу до країни відбувалось переважно у формі концесій. Існували загрози для інвесторів з-за кордону через нестабільність у країні та ризик націоналізації капіталу.	З метою залучення іноземного капіталу в економіку країни у 1987 р. було прийнято законодавчі акти, які дають змогу створити з іноземними інвесторами спільні підприємства, а у 1990 р. – підприємства, які повністю належать іноземним інвесторам.	Проблемний інвестиційний клімат у країні. Недостатньо ефективно функціонують спільні підприємства з іноземним капіталом. Складна дозвільна процедура, високий рівень бюрократії, наявність перешкод для виведення капіталу інвестора за кордон.	Покращення інвестиційного клімату в країні, підвищення рівня конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості підприємств, зменшення рівня корупції та відтоку капіталів, забезпечення прозорого правового поля.

Інвестиційна діяльність в Україні переходить наразі на новий, четвертий етап розвитку, що зумовлене зміною в тенденціях та пріоритетах, які постають перед державою у цій сфері. На етапі активної інтеграції України до світового співтовариства стає необхідним державне регулювання інвестицій, спрямоване на підтримку експортоорієнтованих галузей, захист вітчизняних промислових

підприємств від іноземної конкуренції, активне впровадження політики імпортозаміщення, регулювання монополізму в галузях, реалізацію антикорупційних заходів, покращення інвестиційного клімату в країні, боротьби з рейдерством. Внаслідок перетворень у економічній сфері зазнав змін і категоріальний апарат, що складає її основу. Зокрема, у сучасній науковій літературі розрізняють поняття «інвестиційна привабливість», «інвестиційна діяльність» (ІД), «фінансові відносини» (ФВ) та «інвестиційна політика» (ІП). (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Ієрархія категорій, на якій ґрунтується інвестиційна діяльність

Так, наприклад, щодо змісту поняття «інвестиційна діяльність» О.П. Гребельник зазначає, що це «діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що пов'язана із перетворенням капіталу в інші фактори та засоби виробництва» [1, с. 381].

Л.І. Дідківська та Л.С.Головко тлумачать ЗЕД як «розвиток економічних відносин між країнами, що здійснюють зовнішню торгівлю, міграцію капіталів та робочої сили; міжнародні науково-технічні та виробничі зв'язки» [7, с. 150]. Л.А. Швайка зазначає у своїх працях, що інвестиційна діяльність являє собою «сукупність відносин суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарювання, побудованих на принципах взаємної вигоди, еквівалентного обміну і дотримання положень міжнародного права» [3, с. 105]. На думку Л.М. Пісьмаченко, ЗЕД є «способом реалізації зовнішньоекономічної політики держави шляхом здійснення вітчизняними та іноземними суб'єктами господарювання певних дій, спрямованих на реалізацію капіталовкладень» [5, с. 10]. Незважаючи на те, що більшість науковців визначають ЗЕД як діяльність безпосередньо суб'єктів господарювання, що дає змогу стверджувати, що за своїм змістом інвестиційна діяльність має підприємницький характер, з точки зору ряду вчених, серед яких А.Н. Азріліян [1], І.С. Завадський [5], С.М. Мочерний [7], Б.А. Райзберг [1], інвестиційна діяльність є у тому числі й сферою діяльності держави та її уповноважених органів.

Аналіз нормативно-правової бази дав змогу встановити, що Закон України від 16 квітня 1991 р. № 959-ХІІ «Про інвестиційну діяльність» (з наступними змінами та доповненнями) визначає її як «діяльність вітчизняних та іноземних господарюючих суб'єктів, побудовану на взаємовідносинах між ними, що здійснюються як на території України, так і поза її межами» [3]. Вважаємо, що таке загальне поняття потребує конкретизації з урахуванням змісту зазначених взаємовідносин. Для цього необхідно використати ст. 4 Закону, яка містить докладний, але не вичерпний перелік видів і форм інвестиційної діяльності.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що інвестиційна діяльність є результатом реалізації економічних зв'язків, під якими маємо на увазі зовнішньоторговельні, виробничі та інші господарські відносини між країнами, який включає обмін товарами, послугами, інформацією, продуктами інтелектуальної власності тощо, а також передбачає науково-технічне співробітництво між державами, виробничу кооперацію, використання різних

форм економічного сприяння. При цьому ключова роль у сучасних умовах належить зовнішній торгівлі, що передбачає реалізацію операцій з експорту та імпорту товарів, відкритості економічної системи регіону та інституційним засадам, які сприяють іноземним інвестиціям або стримують їх.

Також поняття іноземних інвестицій можна визначати, виходячи з двох складових, які є характерними для її змісту:

- внутрішня складова – інвестиція за своїм характером є господарською діяльністю, найчастіше має підприємницький характер і спрямована на отримання матеріальної вигоди або певних благ;

- зовнішня складова – іноземна інвестиція реалізується з іноземними суб'єктами господарювання, у більшості випадків передбачає перетинання капіталом меж банківської системи та засобами виробництва - державного митного кордону, здійснюється з дотриманням міжнародних норм права та міжнародних стандартів.

Таким чином, згідно з авторським підходом, інвестиції можна розглядати: на мікрорівні – як самостійну підприємницьку діяльність суб'єктів господарювання, що є окремою складовою загальної господарської діяльності підприємства, реалізується з іноземними контрагентами на взаємовигідних засадах, принципах еквівалентності обміну та з урахуванням норм міжнародного права й передбачає переміщення капіталу, товарів, послуг, робочої сили, та інших факторів виробництва; на макрорівні – як складову стратегії економічного розвитку держави, пов'язану з реалізацією її зовнішньоекономічного потенціалу шляхом здійснення зовнішньоторговельних, кредитних, валютних операцій, науково-технічного співробітництва та інших форм і видів ЗЕД, що сприяє зміцненню позицій держави на міжнародній арені та слугує засобом реалізації її пріоритетних зовнішньоекономічних курсів.

1.2. Інвестиційна діяльність в межах держави та відповідних інституцій

На сьогодні інвестиційна діяльність держави реалізується через різноманітні форми та види, які за час її еволюції значно диверсифікувалися порівняно з початковими етапами, коли основною формою міжнародного економічного співробітництва була лише зовнішня торгівля. Сучасна класифікація форм та видів інвестиційної діяльності є дуже широкою. Так, згідно з підходом Л.М. Пісьмаченко [5, с. 18], поняття «інвестиційна діяльність» також є складною агрегованою економічною категорією, яка будується з окремих елементів і класифікується за типами, формами і видами (рис. 1.2).:

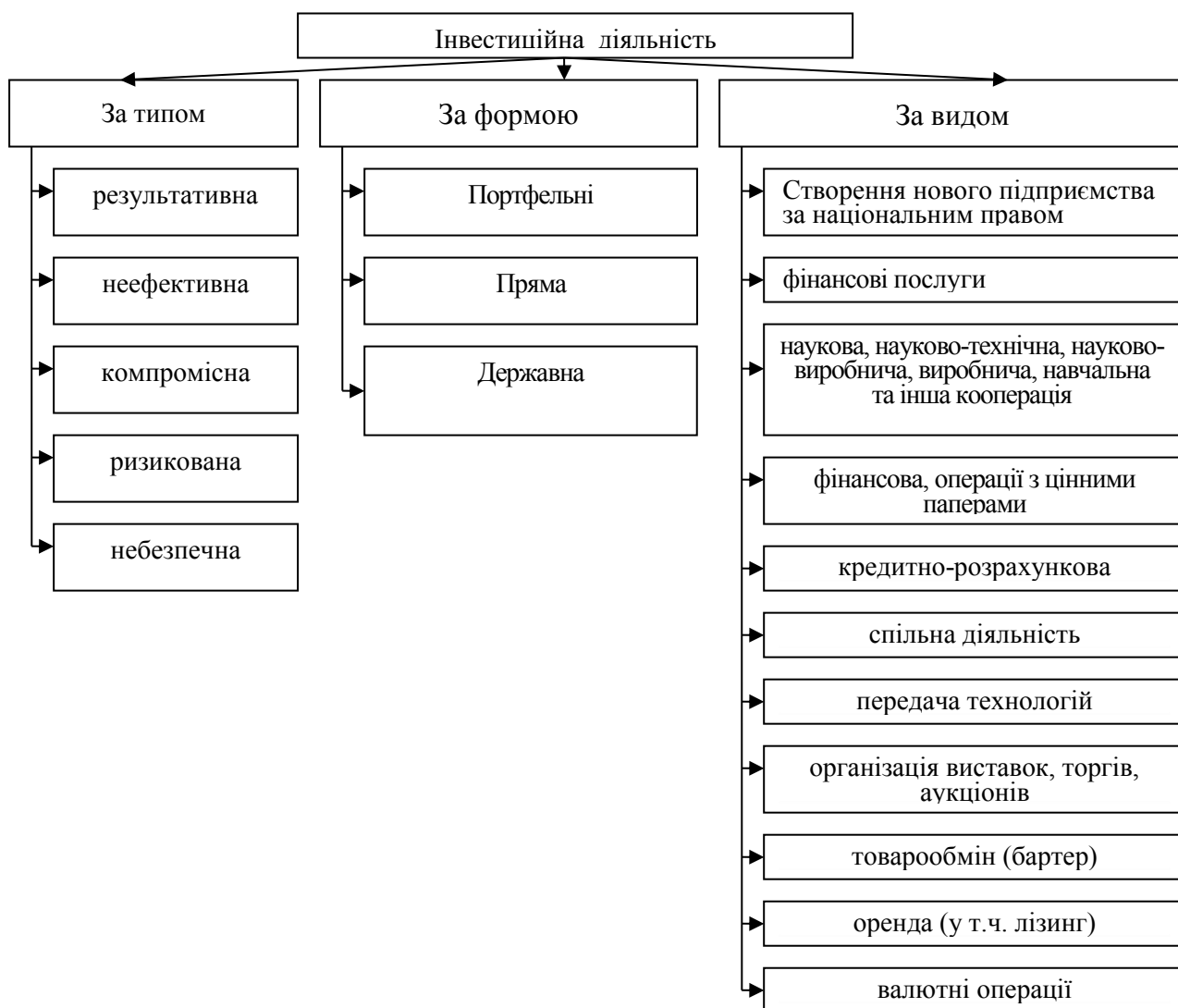

Рис. 1.2. Класифікаційні ознаки категорії «інвестиції»

На думку Г.М. Дроздової, інвестиції включають такі види діяльності, як: прогнозування ринків, міжнародна виробнича кооперація, міжнародне

співробітництво у науково-технічній сфері, планування виробництва, кредитні та валютно-розрахункові операції. Причому дослідниця наголошує, що кожен з окремих видів інвестицій реалізується через певні форми. Так, формами зовнішньої торгівлі є створення нових підприємств, купівля-продаж корпоративних прав, кооперація, реінвестиції формами виробничої кооперації – створення спільних підприємств двох або більше іноземних контрагентів, спільне виробництво на основі спеціалізації та ін. [13].

І.І. Дахно зазначає, що матеріальним підґрунтям здійснення інвестицій є економічний комплекс держави, тобто сукупність галузей національного господарства, видів економічної діяльності, підприємств, організацій, а також їх об'єднань, що є виробниками конкурентоспроможної продукції, або використовують у своїй господарській діяльності імпортовану продукцію, або реалізують інші форми та види ЗЕД. Основною метою економічного комплексу держави є об'єднання різних видів діяльності виробничого внутрішнього та зовнішньоекономічного характеру в результативно функціонуючу систему. З огляду на це, необхідними умовами для його ефективності на сьогодні є:

- розвиток експортного потенціалу країни та підтримка стратегічних експортоорієнтованих галузей;
- активне залучення підприємств до реалізації різноманітних форм міжнародного підприємництва, сприяння створенню спільних підприємств;
- підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та їх продукції;
- модернізація матеріально-технічної бази галузей країни, активізація інноваційних процесів на підприємствах, оновлення виробничих технологій;
- збільшення рівня автономії підприємств – суб'єктів ЗЕД окремих регіонів країни в реалізації їх діяльності [7, с. 34].

Тенденції та особливості розвитку сучасного світу зумовлюють поширення такого процесу, як інтернаціоналізація господарської діяльності, що передбачає той факт, що економіки окремих держав можуть ефективно функціонувати та мати позитивну динаміку показників свого розвитку лише за

умови взаємодії їх господарських механізмів на міжнародному рівні. Разом із тим, залежно від рівня розвитку окремої держави та стану її відносин зі світовою системою господарювання, слід констатувати, що не завжди економіка країни є підготовленою до високоефективних видів та форм міжнародного співробітництва, які б сприяли швидкій реалізації пріоритетних інтеграційних курсів. Усе це є результатом несприятливого впливу чинників правового, суспільно-політичного, фінансово-економічного та науково-технічного характеру (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Чинники впливу на зміст державного регулювання інвестицій країни

<i>Правові чинники</i>	<i>Суспільно-політичні чинники</i>
- зміни в законодавчій базі (у сфері зовнішньої торгівлі, її тарифного та нетарифного регулювання, інвестиційної діяльності, валютного, податкового, антимонопольного, антикорупційного законодавства тощо); - ефективність правових механізмів регулювання сфер, що пов'язані з розвитком ЗЕД; - відповідність міжнародним стандартам та критеріям, які висуваються світовими об'єднаннями, до яких прагне держава; - інституціональна структура та інфраструктура сфер, задіяних у розвитку ЗЕД; - дієвість правових режимів для іноземних суб'єктів господарювання.	- зовнішня орієнтація держави (курс на євроінтеграцію тощо); - політика державних органів влади у сфері ЗЕД; - геополітичне розташування країни; - рівень визнання країни на світовій арені; - політична стабільність в країні; - рівень корумпованості політичних інститутів; - умови та культура ведення бізнесу у країні; - рівень бюрократизму в країні, складність дозвільних процедур; - рівень залучення країни до міжнародного поділу праці; - рівень купівельної спроможності населення; - структура вітчизняного виробництва; - наявність кваліфікованої робочої сили.
<i>Фінансово-економічні чинники</i>	<i>Науково-технічні чинники</i>
- ефективність тарифних та нетарифних інструментів регулювання ЗЕД; - рівень економічної свободи підприємств; - обсяги фінансування експортоорієнтованих підприємств державою; - рівень монополізму та стан конкурентних відносин у країні; - рівень «тінізації» економіки держави; - розвиненість системи фінансово-кредитних установ у країні; - податкові важелі, що використовуються державою; - цінова політика у стратегічних галузях економіки країни; - стан інвестиційного клімату в країні.	- стан матеріально-технічної бази вітчизняних виробництв; - рівень розвиненості інноваційної та інформаційної інфраструктури; - проблеми інтелектуальної безпеки; - забезпеченість власними паливно-енергетичними ресурсами; - рівень конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та їх продукції; - технології, що використовуються вітчизняними підприємствами; - рівень інноваційної культури у країні; - стандартизація та сертифікація якості продукції, що виробляється у країні.

Під впливом вищенаведених чинників також формуються інвестиційні зв'язки держави та відповідних компаній. Розкриваючи зміст цієї категорії необхідно пояснити, що, як зазначає Н.М. Тюріна, з позиції функціональної орієнтації економіка держави складається з двох взаємопов'язаних секторів –

внутрішньої (спрямованої на задоволення споживчого попиту всередині країни шляхом власного внутрішнього виробництва) та зовнішньої економіки (основною її метою є реалізація на зовнішніх ринках товарів, послуг, факторів виробництва для підвищення рівня соціально-економічного добробуту країни). При цьому основним критерієм розподілу економіки за цими двома секторами є саме формування економічних зв'язків між контрагентами з різних країн [9, с. 11].

Виходячи з цього, можна трактувати економічні зв'язки як економічні зв'язки країни з іншими державами або коопераційні зв'язки компаній у сфері торговельного, виробничого, науково-технічного, інвестиційного та іншого економічного співробітництва [9, с. 11], як основу інвестиційної діяльності, як такої.

1.3. Економічна діяльність, як основа інвестицій

Основними причинами різної інвестиційної привабливості країни є: різний рівень економічного розвитку держав, відмінності в рівні забезпеченості ресурсами (сировинними, фінансовими, людськими, науково-технічними та ін.), особливості географічного розташування та природно-кліматичних умов, специфіка політичних відносин країни тощо [19, с. 11]. З цього випливає, що в разі обмеженості ресурсного потенціалу, який не спроможний задовольнити потреби споживачів всередині країни, шляхом реалізації зовнішньоекономічних зв'язків держава може його компенсувати за рахунок отримання необхідних товарів із-за кордону. І навпаки – країни зі значною сировинною базою через ЗЕЗ можуть ефективно реалізувати свій експортний потенціал.

Наявність зовнішньоекономічних зв'язків у країн світу та компаній ґрунтується на різниці їх виробничих можливостей. Теорії міжнародної торгівлі також свідчать про те, що країнам вигідно спеціалізуватися на виробництві тих товарів, які є дешевшими за зарубіжну аналогічну продукцію. Це неодмінно принесе додаткові вигоди кожній країні, яка бере участь у міжнародному

обміні. Зовнішньоекономічні зв'язки країни можна класифікувати за певними ознаками (рис. 1.3).

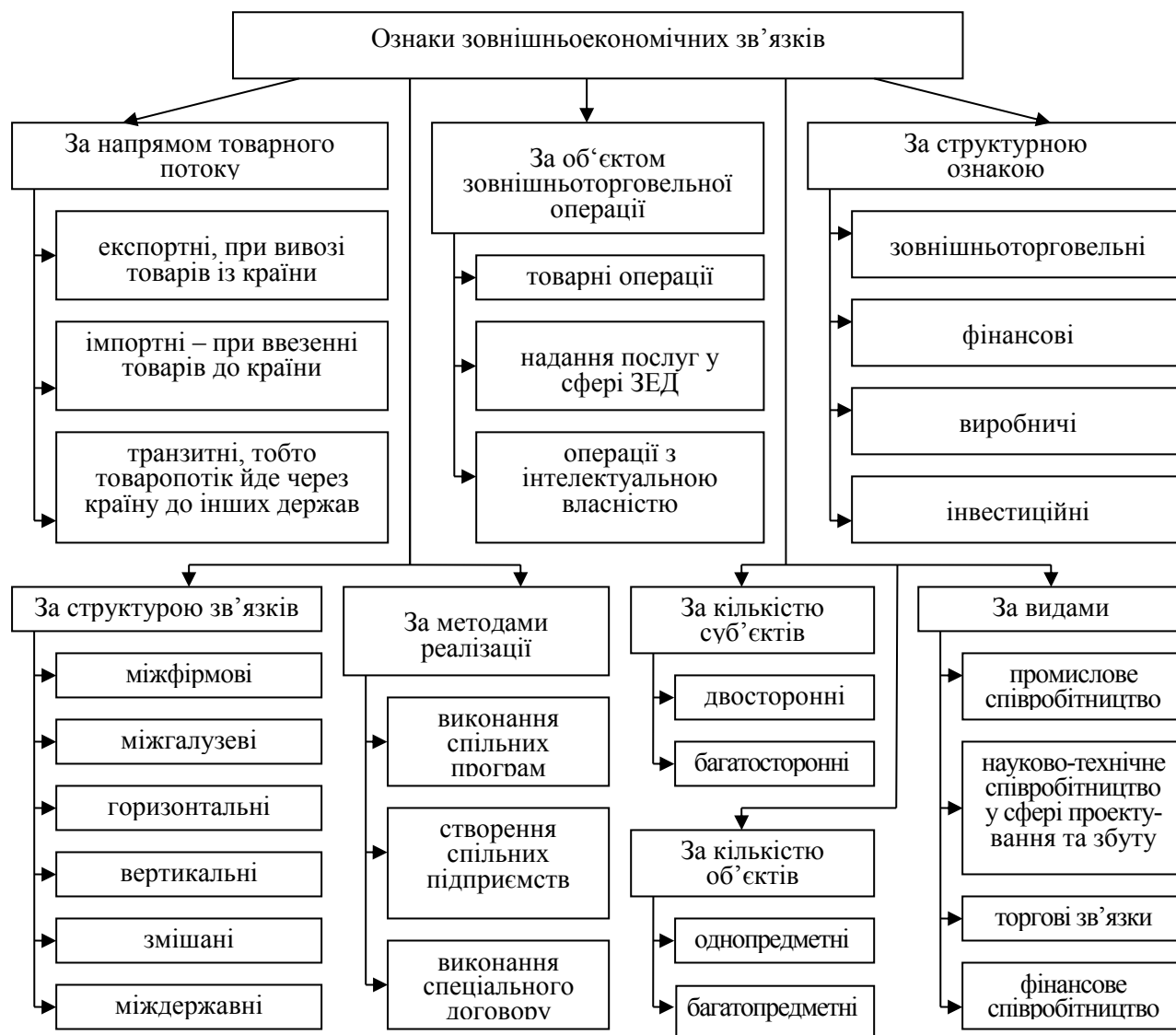

Рис. 1.3. Класифікація зовнішньоекономічних зв'язків за ознаками

* Складено на основі джерела: [9, с. 11]

Сучасні світові тенденції свідчать про зростання питомої ваги у сфері інвестицій, а й особливо в наданні різних видів послуг (транспортних, інжинірингових, послуг зв'язку, страхових, інформаційних, ліцензійних тощо). Одним з видів зовнішньоторговельних зв'язків, який найбільш активно розвивається у сучасному світі, також є торгівля інтелектуальною власністю (у т.ч. консалтингові послуги, ноу-хау, франчайзинг). Серед фінансового співробітництва у сфері ЗЕЗ переважають зв'язки у сфері кредитування,

страхування, міжнародних розрахунків. У контексті виробничої співпраці поширеними є орендні операції (лізинг), спільне підприємництво, виробнича кооперація для випуску спільної продукції тощо. Крім того, значну роль у сфері ЗЕЗ країни відіграють зв'язки у сфері міжнародного інвестування (у т.ч. пряме інвестування, портфельне інвестування, вкладення коштів у цінні папери тощо).

У цілому розвиток інвестиційної привабливості країни має сприяти реалізації її зовнішньоекономічного потенціалу шляхом ефективної міжнародної співпраці в торговельній, виробничій, технологічній, інвестиційній, фінансовій сферах, а також підвищенню рівня конкурентоспроможності економіки. У цьому аспекті важливу роль у сфері державного регулювання ЗЕЗ, у першу чергу, відіграє всебічна державна підтримка вітчизняних галузей виробництва з метою протистояння конкуренції з боку імпоротної продукції в умовах інтеграційних процесів та все більшої відкритості економіки [19, с. 54].

Комплекс економічних зв'язків між суб'єктами інвестиційної діяльності, що виражають їх інтереси з приводу обміну результатами праці на взаємовигідній основі, є основою зовнішньоекономічних відносин країни з іншими державами. Багато науковців під категорією «інвестиційні» розуміють сукупність економічних зв'язків та контактів між суб'єктами інвестиційної діяльності та комплекс найрізноманітніших зв'язків, які виникають на різних рівнях.

Інвестиційні відносини країни формуються під впливом її інвестиційної політики. Крім того, на державне регулювання інвестиційних відносин будь-якої країни безпосередньо впливає інвестиційна політика держави в цій сфері, спрямована на регулювання економічних, торговельних, інвестиційних та інших відносин з іншими країнами світу. Під змістом цієї категорії автор розуміє діяльність органів державної влади щодо формування та реалізації сталих та ефективних економічних відносин країни з іншими державами світу для забезпечення пріоритетних інтеграційних напрямів держави.

Інвестиційна політика реалізується державою через односторонні урядові акти, які регламентують торговельні та фінансові режими, та угоди з урядами

інших країн, які регулюють торговельні взаємозв'язки між ними. Тому нормативно-правовою базою та торговельно-політичними інструментами в цій сфері є національна законодавча база (регламентує експортні та імпорتنі торговельні режими), а також двосторонні та багатосторонні угоди між урядом однієї держави з урядами інших країн. З огляду на поставлені перед державою завдання (стимулювання чи обмеження експорту або імпорту), формами зовнішньоекономічної політики є:

- протекціонізм – обмеження проникнення імпорتنих товарів на внутрішній ринок країни та сприяння створенню конкурентних переваг вітчизняному виробництву (регулювання здійснюється шляхом встановлення або підвищення рівня ставок імпортного мита, використання технічних бар'єрів тощо);

- лібералізація – ліквідація різного роду тарифних та нетарифних обмежень з метою вільного переміщення товарів між країнами;

- державне стимулювання експорту – заохочення вітчизняних експортерів до реалізації їх зовнішньоекономічної діяльності шляхом різних стимулюючих заходів (дипломатична підтримка експортерів, кредитування, субсидування, інформаційно-аналітична підтримка, консультаційне забезпечення, кадрове забезпечення тощо) [9, с. 54].

Інвестиційна політика держави у процесі еволюції моделей господарювання ґрунтувалася на таких, як:

- централізовано-планова модель – мала жорстку ієрархічну структуру регулювання економіки, тому інвестиційна політика країни ґрунтувалась на монополії країни у сфері інвестування, а всі питання, пов'язані з цим (у т.ч. замовлення на експорт, закупівлі за кордоном та ін.), перебували у віданні держави та її органів;

- ринкова модель господарювання – ґрунтується на розвитку конкурентних відносин у сфері інвестицій; основним чинником реалізації зовнішньоекономічної політики держави є досягнення економічних інтересів суб'єктів господарювання у межах існуючого правового поля [9, с. 55].

При визначенні змісту інвестиційної політики О.П. Гребельник акцентує увагу на двох її функціях: наступальній (метою якої є реалізація зовнішньоекономічного потенціалу держави на світовій арені шляхом отримання абсолютних та порівняльних переваг від участі країни у світогосподарських процесах) та захисній (спрямованій на забезпечення національних інтересів держави при реалізації її зовнішньоекономічної політики) [19]. Серед головних причин застосування захисних дій з боку держави у межах реалізації її інвестиційної політики можна виокремити такі:

- регулювання обсягів іноземних інвестицій в країні для захисту вітчизняної економіки від іноземної конкуренції, в сфері земельних відносин;
- необхідність підтримки окремих галузей економіки держави у період їх становлення, у кризові періоди або під час їх структурної перебудови;
- необхідність захисту стратегічних галузей в державі (машинобудівної, енергетичної, транспортної тощо) та надання відповідної підтримки інвесторам;
- протекціоністські заходи є більшою мірою інструментом реалізації структурної політики держави, ніж фіскальної (незважаючи на те, що в країнах, що розвиваються, вони також є джерелом поповнення державного бюджету);
- необхідність вирішення проблем екстерналізації витрат шляхом розширення зовнішньоекономічної сфери діяльності підприємства, імпорту більш дешевих сировинних та енергетичних ресурсів, експорту готових товарів, фінансових ресурсів, перенесення екологічно шкідливих елементів виробництва до інших країн тощо [19, с. 55].

Інвестиційна політика має на меті регулювання товаропотоків між країнами, залежно від напрямку яких розрізняють:

- експортну політику, спрямовану на реалізацію на зовнішніх ринках товарів, у виробництві яких держава має порівняльні переваги, стимулювання підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, розширення масштабів виробництва вітчизняної конкурентоспроможної продукції з метою розширення її експорту на зовнішні ринки, тобто експортна політика спрямована на реалізацію економічного потенціалу країни на зовнішніх ринках.

Держави, що обирають експортоорієнтовану модель економічного розвитку, використовують зовнішні світові ринки як додатковий фактор економічного зростання;

– імпорتنу політику, що, як правило, спрямована на регулювання імпорту з метою захисту вітчизняного ринку від іноземної конкуренції та задоволення власних потреб за рахунок товарів іноземного виробництва, основними напрямками якої є обґрунтована політика імпортозаміщення та відповідні протекційні заходи стосовно товарів іноземного виробництва, а основними інструментами регулювання імпорту є досить жорстка митно-тарифна система та застосування нетарифних бар'єрів.

Державне регулювання інвестицій здійснюється органами влади на основі єдиної сформованої фінансової політики, яка має такі складові: облікова політика, митно-тарифна політика, інвестиційна політика, валютна політика, боргова політика (рис. 1.4).

Шляхом здійснення митно-тарифної політики держава коригує товаропотік і географічну структуру експорту та імпорту з урахуванням довготермінових цілей розвитку країни, забезпечення макроекономічної стабільності, підтримання платіжного балансу, стабільного курсу національної валюти, але основними її завданнями є: створення оптимальних умов для конкуренції між національними й іноземними виробниками; забезпечення найбільш ефективного використання інструментів митного контролю і регулювання товарообміну на митній території; участь у реалізації торговельно-політичних завдань щодо захисту ринку України; стимулювання розвитку економіки; сприяння здійсненню структурної перебудови і реалізації інших завдань економічної політики; забезпечення належного рівня надходжень до Державного бюджету країни.

Політика у сфері стимулювання іноземних інвестицій передбачає реалізацію таких цілей: створення конкурентного середовища, залучення до країни передових технологій і досвіду ринкового господарювання, накопичення додаткового інвестиційного капіталу, розширення масштабів

вітчизняного накопичення за рахунок зовнішніх джерел фінансування, збільшення національного виробництва за рахунок іноземних вкладень, збільшення зайнятості населення і скорочення рівня безробіття, сприяння структурній перебудові економіки, створення передумов для поєднання вітчизняного та іноземного капіталів.

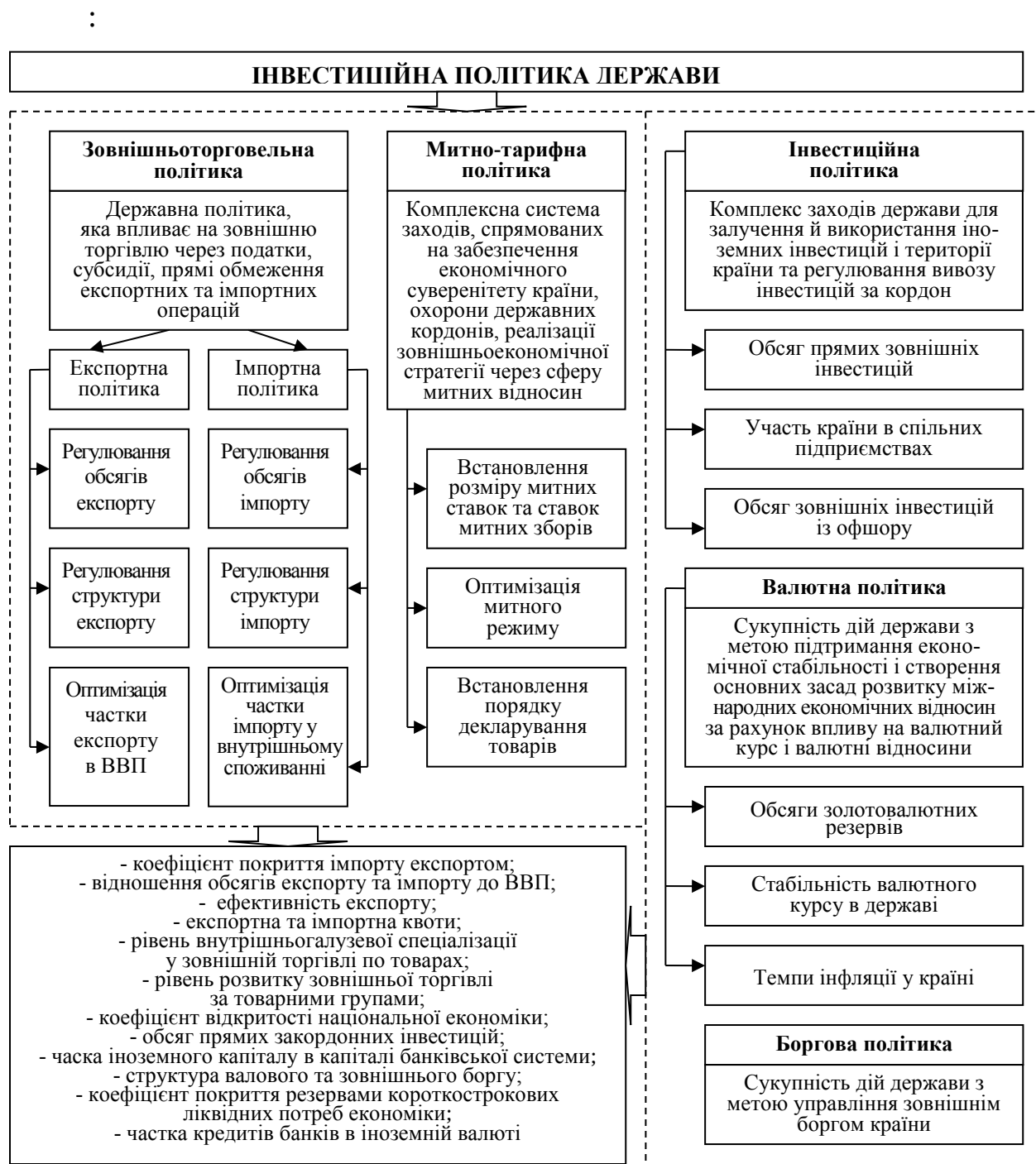

Рис. 1.4. Складові інвестиційної політики держави *

Основними складовими валютної політики є дисконтна та девізна політика держави. Під дисконтною політикою розуміють систему економічних та організаційних заходів, які використовуються при застосуванні дисконтної ставки (відсотка) при регулюванні інвестицій та збалансуванні платіжних зобов'язань. Ця політика орієнтована передусім на коригування валютного курсу з метою регулювання грошового потоку, динаміки і рівня цін, обсягу грошової маси та міграцію короткотермінових активів. Основою механізму девізної політики є застосування валютної інтервенції та валютних обмежень на купівлю та продаж валюти з метою збереження стабільності валютного курсу.

Інвестиції на промисловому підприємстві поділяються на ті, що здійснюються з внутрішніх резервів підприємства, тобто: з чистого прибутку, власних коштів засновників, залучених ресурсів тих, хто може стати засновниками підприємства.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛГІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОМИСЛОВОМУ СЕКТОРІ

2.1. Методи управління інвестиційною діяльністю

Існуюча класифікація методів управління інвестиційною діяльністю неоднозначна. Часто під економічними методами дослідники розуміють виключно капіталовкладення, що відрізняються сумою та тривалістю, а під адміністративними – прийняття рішень стосовно напрямів та форм інвестиційної діяльності. При цьому вважається, що економічні методи пов'язані тільки з функціями капіталу, а до а відносять всі інші засоби регулювання, що не є правильним. Так, Л.І. Дідківська та Л.С. Головка поділяють методи управління інвестиційною діяльністю на: правові; економічні (акти тарифного регулювання); валютне регулювання; адміністративні (нетарифні); заохочення капіталовкладень [27].

При цьому деякі вчені вважають, що тарифні методи пов'язані тільки з функціями мита, а до нетарифних відносять і кількісні обмеження, і регламентацію (ускладнення) митних процедур, і різноманітні податки на експорт та імпорт, і митні збори, і встановлення державних стандартів якості, норм упаковки, маркування, інші форми торговельних бар'єрів, і валютні обмеження, і антидемпінгові заходи (антидемпінгове мито, компенсаційне мито), і «добровільні обмеження імпорту», виходячи з таких ознак, як: форма впливу; характер; спосіб здійснення; призначення; термін дії. При розробці такого поділу було враховано, що регулювання зовнішньоторговельної діяльності здійснюється за допомогою використання певного набору інструментів, як-от: митний тариф, митний збір; податок на додану вартість, акцизний збір, зміна курсу валюти, коди товарної номенклатури, кількісні обмеження, побічний протекціонізм, стимулювання експорту, технічні стандарти [3, с. 131].

Перша група – правові методи (передбачають розробку та дотримання національної нормативно-правової бази, дотримання норм міжнародної нормативно-правової бази, встановлення правових режимів для іноземних суб'єктів господарювання); друга – адміністративні (заходи регулювального типу – ембарго, дозволи, митні режими; заходи обмежувального типу – ліцензування, квотування, валютні обмеження; приховані захисні заходи – норми та нормативи, специфічні вимоги до товару, технічні бар'єри); третя – економічні (заходи захисної дії – митні тарифи, митні збори; заходи стимулювальної дії – субсидії, експортні кредити, стимули та гранти, імпорتنі депозити, податкові пільги, страхування, державні закупівлі, іноземне інвестування).

Рис. 2.1. Методи управління інвестиціями

Класичним інструментом регулювання інвестицій є податкові преференції, які за характером впливу належать до економічних регуляторів.

Податкові преференції створюються за наявності у суб'єкта господарювання такого важеля впливу, який через певний проміжок часу забезпечуватиме створення нових активів або позитивного соціального ефекту.

Іноземні інвестиції в сучасній економіці є одним з найважливіших факторів регіонального розвитку регіону, суспільства в цілому та окремих його сфер життєдіяльності. Практично всі відомі історії успішного розвитку країни та регіонів, що відбувались у XX та XXI сторіччях пов'язані з інвестиціями. Якщо інвестиції спрямовуються в країну або регіон, це означає щонайменше дві ситуації. Перша – умови ведення бізнесу настільки сприятливі, що приваблюють підприємців з інших регіонів та країн розпочинати справу саме в цьому місці. Друга – наявність інвестицій означає насичення економіки грошима та створення нових засобів виробництва, нове використання наявних факторів виробництва, що надає можливість створення нових прибутків, які стають доходами домогосподарств тощо.

Інвестиції вважаються одним з економічних мультиплікаторів, тобто фактором, зростання якого забезпечує зростання інших економічних показників, які разом визначають соціально-економічну становище в цілому.

Для регіону, в якому доступні традиційні фактори виробництва у їх класичному сприйнятті: земля, праця, капітал та природні ресурси, які можливо використати для утворення доданої вартості, насиченість іноземними інвестиціями стає обставиною, що залежить від якості державного та регіонального управління. Інститути державної влади виступають в якості регулятора відносин між інвесторами, тобто власниками капіталу та засобів виробництва, найманими робітниками, населенням громад з метою їх балансування та справедливого, ефективного співіснування. Така ефективність виявляється у тому, що всі сторони зацікавлені нових доданих вартостей, які тотожні новим споживчим якостям. Обидві ці категорії: додана вартість та

споживча якість мають бути тотожні одне одному та виступати в якості джерела соціальних благ, а також доходу домогосподарств. В нормальному вигляді вони утворюють коло обігу соціальних благ: природні ресурси, засоби та фактори виробництва використовуються у виробничому процесі для утворення суспільно корисного продукту, разом з продуктом утворюються нова споживча якість, яка дорівнює новій доданій вартості. Цінність нової споживчої якості зумовлює перетворення продукту на гроші, які містять в собі додану вартість. Додана вартість є джерелом прибутку підприємця – власника засобів виробництва та доходу найманого робітника. Прибуток підприємця створює нові засоби виробництва та забезпечує новий попит на соціальні блага. Доход домогосподарства створює попит та, у разі його достатньої кількості створює нові засоби виробництва (трансформуючись у кредит через банківську систему)[3].

Основою теоретичного обґрунтування інвестицій є теорія Дж. Тобіна за якою фірмі вигідно здійснювати інвестиції в разі, якщо вартість активів (засобів виробництва), що створюються в результаті інвестицій буде значно вищою ніж номінальна сума витрат на це створення. Вигода при цьому зростає пропорційно розмірам інвестицій, чим вони більші, тим більша вигода. Існує поняття – індикатор Тобіна, який відображає відношення між номінальною вартістю капіталу та відновною, тобто до та після реалізації інвестицій.

Окрім того, Дж. Тобін став відомим своєю пропозицією щодо введення податку на валютні операції юридичних осіб – обмін однієї валюти на іншу. На його думку, такий підхід в контексті європейських країн надав би можливість зменшити кількість транскордонних операцій з іноземною валютою та навіть збір у сумі від 0,1 до 0,25% надав би можливість збирати близько 150 млрд. доларів в межах країн, що зараз об'єднані в ЄС.

Поняття “інвестиції” має декілька поширених визначень, які використовуються, як у фінансовій термінології, так і в практичній підприємницькій діяльності. Інвестиції, це – господарська операція, яка

передбачає придбання основних фондів, нематеріальних активів, корпоративних прав в обмін на кошти або інше майно[4].

У загальному сенсі, інвестиції, це всі види капіталовкладень, які здійснюються у господарській діяльності з метою отримання доходу. З економічної точки зору, інвестиції передбачають створення нових основних фондів, переозброєння підприємств тощо.

Закон України “Про інвестиційну діяльність” трактує інвестиції, як всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об’єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект [11]. Очевидно, що навіть у визначенні, яке приводиться даним нормативним актом існує недолік, що полягає у об’єднанні майнових та немайнових цінностей у єдине поняття. При цьому, практично відсутній дієвий механізм комерціалізації інтелектуальних цінностей, тобто визначення їх справедливої або ринкової вартості.

За тим самим законом окреслюються предмет інвестицій, тобто:

- кошти або їх еквіваленти з тим чи іншим рівнем ліквідності та номіналом (паї, векселя);
- майно у різному вигляді, що може бути використано для отримання прибутку;
- нематеріальні активи, які можуть бути використані у підприємницькій діяльності для оптимізації виробничого процесу, комерційної діяльності та отримання прибутку або його збільшення;
- права користування ресурсами або факторами виробництва.

Об’єднує інвестиції зв’язок з підприємницькою діяльністю, особливо з виробничим процесом, тобто спроможність приймати у ньому участь та отримувати прибуток не тільки від інвестиційної діяльності, як такої, а від подальшого функціонування об’єкта інвестування.

Об’єктом інвестування є підприємство, його частка або окремий фінансовий інструмент, який спроможний створювати додану вартість завдяки своїй природі, потенціалу, який дозволяє його використовувати в певній діяльності. Інвестицією є купівля корпоративних прав на підприємство, яке

функціонує з певною результативністю, яка надає можливість отримання рентного доходу та змінює вартість об'єкта інвестицій.

Формальні рамки інвестицій покладені у інвестиційний проект, тобто план, який носить декларативний та обов'язковий характер. Цей план об'єднує в собі аналіз зовнішнього середовища (маркетингові дослідження, прогнозування ситуації у майбутньому), внутрішніх можливостей, тобто ресурсів, які необхідно використати для початку проекту, фінансові потоки, які будуть обертатись навколо проекту тощо.

Існують три важливих категорій суб'єктів інвестиційної діяльності:

- фізичні особи, для яких джерелом інвестицій є приватні накопичення, які з'являються з особистого доходу домогосподарств;
- юридичні особи, підприємства, організації, які інвестують з прибутку та, можливо зі спеціальних фондів (амортизаційних накопичень);
- держава або місцеве самоврядування, які здійснюють інвестиції з бюджетних джерел.

Також є необхідність розрізняти іноземних інвесторів, тобто нерезидентів, які стають бенефіціарами інвестиційних проектів та вводять кошти із за кордону та вітчизняних, які інвестують кошти, які отримані в Україні в місцеві активи.

Також прийнято класифікувати прямі інвестиції, тобто ті, що здійснюються безпосередньо у засоби виробництва та портфельні, які вкладаються у фінансові інструменти, якими ці засоби виробництва опосередковані в межах даних інституцій.

Інвестиції, як капіталовкладення у економічні активи, з метою отримання прибутку та з можливістю їх повернення у вигляді капіталу.

Інвестиційна діяльність в тій чи іншій мірі притаманна кожній людині та підприємству. Для людини, індивіда, це означає альтернативний дохід його домогосподарства, для отримання якого індивід використовує накопичення, які сам або через спеціально створені фінансові інституції створює прибуток.

Очевидно, що приватні, державні та корпоративні інвестиції пов'язані між собою. Зростання показника інвестицій від одного виду суб'єкта одних забезпечує збільшення інших та активізацію решти суб'єктів.

Для пояснення природи приватних інвестицій необхідно використати модель Самуельсона-Даймонда, т.з. модель перехрещених поколінь. В цій моделі, яку розробив П.Самуельсон та доповнив П.Даймонд ("модель перекриваючихся поколінь") джерелом інвестицій є індивіди, які здійснюють інвестиції безпосередньо або приймають рішення щодо корпоративних інвестицій. Індивіди розділяються на молодих, які працюють, отримуючи дохід від своєї праці та старих, тобто тих, хто витрачає свої накопичення (власне накопичення та пенсії).

Ця модель передбачає низку умов. Час накопичення змінюється дискретно, тобто нерівномірно. Економіка є системою з обов'язковими межами, тобто системою, яка відокремлена від решти явищ.

Виробляється тільки одне єдине благо, яке може одночасно вироблятись, споживатись, накопичуватись та інвестуватись. Існує тільки два фактори виробництва: праця та капітал, земля не приймається до уваги. Виробнича функція залежить від масштабу: $Y(aK, aL) = aY(K+L)$. Технічний прогрес є нейтральним (за Харрордом) темпом g : $Y_t = (K_t, L_t, A_t)$, $A_t = (1+g) A_{(t-1)}$. Існує стан досконалої конкуренції, тобто ринкова структура, в якій ані продавці, ані покупці не можуть впливати на ціну, проте вони створюють пропозицію та попит. А витрати виробників, які являють собою витрати факторів виробництва, оплачуються за їх граничними цінами.

В період t з'являється кількість L_t індивідів. Постійний темп приросту кількості індивідів n , тобто $L_t = (1+n) L_{(t-1)}$. Кожен з індивідів виступає тільки в двох якостях, які відповідають періодам його життя: молодість та старість. На початку весь капітал зосереджений у старих K_0 , а потім – на початок кожного часового відрізка, він стає заощадженнями молодих $K_{(t+1)} = s_t L_t$.

Молодий пропонує одиницю своєї праці і отримує за неї відповідну одиницю блага, причому пропозиція праці нееластична, тобто кількість праці мало змінюється в залежності від ціни на неї.

Норма зменшення (вибуття) капіталу задається зовні та ефект важіль капіталовкладень відсутній. Таким чином існує ідеальна модель в якій відбувається трансформація доходів у накопичення та інвестиції.

Протягом одного періоду t існує кількість молодих L_t та кількість старих $L(t-1)$. Молоді індивіди працюють, плата за їх працю розподіляється на поточне споживання та заощадження. З настанням старості, індивід не працює, використовує свої заощадження до кінця свого життєвого циклу. Зв'язок між молодими та старими відсутній, вони не допомагають один одному.

Вважається, що індивід намагається збільшити споживання в першому та другому періоді життєвого циклу але він має обмеження у розмірі плати за труд.

Модель Самуельсона-Даймонда дає уявлення про те, що основним джерелом інвестицій є накопичення домогосподарств. Для трансформації накопичень в інвестиції має функціонувати дієвий механізм, який дозволяє зв'язати домогосподарства з підприємствами таким чином, щоб робітники підприємств були зацікавленими у прибутковій їх діяльності. Практично, заробітна платня робітника є витратами підприємця-власника засобів виробництва та доходом домогосподарства. При виплаті заробітної платні робітникам підприємець здійснює декілька важливих справ:

- 1) Робить внесок у створення нової споживчої якості та доданої вартості.
- 3) Забезпечує життєві потреби домогосподарства яке являє собою робітника та його сім'ї;
- 4) Насичує соціальні фонди, тобто, за моделлю Самуельсона-Даймонда підтримує накопичення громадян, які не працюють.
- 5) Створює попит, забезпечує купівлю соціальних благ, які виробляються підприємством. Враховуючи різноманітність господарських зв'язків, стандартизацію та кооперацію, будь-який товар може вважатись виготовлений будь-яким підприємством, яке успішно працює та створює певний продукт).

б) Забезпечує формування накопичень громадян, які можуть стати інвестиціями.

Приватні інвестиції мають чітко визначені принципи їх здійснення:

- майбутній дохід має перевищувати витрати;
- майбутні ризики не збільшують трансакційні витрати.

Таким чином, можна відзначити, що рівень, стан та перспективи іноземного інвестування напряму залежать від розвитку зовнішньоекономічної діяльності в регіоні. Іноземні інвестиції є одним з важливіших напрямків зовнішньоекономічної діяльності, який впливає на соціально-економічне становище в регіоні.

З точки зору підприємства – інвестиції є елементом розвитку його активів, який призводить до розширення активів. Відповідно, інвестиційна політика підприємства може бути спрямована у наступних напрямках:

- розвиток засобів виробництва, які задіяні у операційній (виробничій) діяльності, будівництво або купівля нових елементів обладнання;
- розвиток фінансових інструментів – використання банківських депозитів, інвестиційних фондів, цінних паперів, які використовуються як джерело подальшого доходу.

В будь-якому випадку, інвестиційна мета кожного підприємства це отримання прибутку від об'єкта інвестування та збільшення вартості самого об'єкту інвестування, що складає сумарну вигоду від інвестицій.

2.2. Практичні аспекти інвестиційної діяльності промислового підприємства

Публічне акціонерне товариство «Запорізький масложиркомбінат» - сучасне підприємство з повним циклом переробки сировини, що випускає маргаринову і жирову продукції в асортименті: олія соняшникова нерафінованої невимороженное, олія соняшникова рафінована дезодорована, мило

господарське в асортименті, шрот соняшниковий, гранульовану лузгу, фосфатидний концентрат.

Першим переробляються сировиною була соя. Так 11 вересня 1947 підприємством отримали перше соєва (пресова) масло. 17 грудня 1947 був пущений екстракційний цех і почалася переробка насіння соняшнику.

Миловарний ділянка була введена в дію 31 грудня 1949. Постановою Ради Міністрів СРСР від 14 вересня 1946 року прийнято рішення про будівництво жиркомбінату до складу якого входили маргариновий завод і гідрозавод.

У березні 1948 року розпочато будівництво маргаринового заводу. У грудні 1951 був проведений перший випуск маргаринової продукції. У 1955 році жиркомбінат і масложиркомбінат були об'єднані в одне підприємство.

За минулі роки неодноразово виконувалася реконструкція комбінату.

У 1961 році змонтована безперервна установка для охолодження і формувань мила під вакуумом. У 1962-1964 р.р. була проведена загальна реконструкція маслоекстракційного заводу. У 1966-1967 р.р. змонтована і встановлена установка з безперервної дезодорації саломаса «Де-Смет». У 1972 - 1974 р.р. в маргариновому цеху змонтовані друга лінія виробництва фасованого маргарину фірми «Джонсон».

У 1978 р. проведений монтаж лінії по безперервній гідратації олії фірми «Лургі». У 1980 р. змонтовано лінію безперервного виробництва маргарину фірми «Джонсон». У 1982 р. змонтована безперервно діюча установка для рафінування масел і дезодораційна установка фірми «Альфа-Лаваль». У 1986 р. був побудований елеватор шроту ємністю 2,5 тис. тонн.

У 1994 році Запорізький масложиркомбінат був реорганізований в закрите акціонерне товариство, що дало можливість значною мірою збільшити рівень інвестицій у виробництво підприємства і модернізацію обладнання.

Реконструкція 2000-2003 р.р. вивела ЗАТ «Запорізький масложиркомбінат» на рівень одного з кращих підприємств галузі в Україні та за її межами. У 2003 році введено в дію лінія маргаринів для промислової

переробки та лінії виробництва м'яких і наливних маргаринів фірми «Шредер» (ФРН).

У 2010 році введено в експлуатацію:

- цех з переробки насіння соняшнику потужністю 1700 тонн на добу з обладнанням фірм «Де Смет» (Бельгія) і «Аллоко» (Аргентина);
- лінія грануляції лузги соняшнику з обладнанням фірми «СРМ» (Данія) ;
- Лінія грануляції шроту з обладнанням фірми «СРМ» (Данія);
- елеватор шроту об'ємом 6000 тонн з використанням обладнання фірми «Шмідт Зігер» (ФРН).

На підприємстві впроваджені сучасні технології кращих європейських фірм, що дозволило виробляти деякі види маргаринів спеціального призначення, які до цього часу імпортувалися з-за кордону. Тепер українські кондитерські та хлібопекарські підприємства мають можливість працювати на якісному і недорогому сировину українських виробників.

Також освоєні технології виробництва м'яких маргаринів «Оллі легке масло», «Запорізьке легке масло», «Українське легке масло», широкого спектру калорійності, які споживач може придбати в роздріб.

Олія соняшникова, маргарінова продукція і шрот соняшниковий, які випускає ПАТ «ЗМЖК», сертифіковані в системі УкрСЕПРО, маргарінова продукція додатково сертифікована в системі ГОСТ Р. Номенклатура і асортимент продукції налічує більше 50 найменувань. Щорічно на Всеукраїнському дегустаційному конкурсі маргарінова продукція підприємства нагороджується золотими медалями та удостоюється звання «Краща торгова марка України».

Конкурентноздатність підприємства на ринку масложирової продукції підтверджена отриманням у 2004 році міжнародного сертифікату якості системи управління підприємством ISO 9001-2000. 3 серпня 2009 року підприємство сертифіковане по системі сертифікації ISO 22000:2005

Політика ПАТ «ЗМЖК» у сфері якості та безпеки харчових продуктів полягає у забезпечення дотримання найвищих стандартів якості готової продукції та задоволення інтересів клієнтів з точки зору асортименту продукції.

Політика ПАТ «ЗМЖК» у сфері якості та безпеки харчових продуктів поширюється на виробництво маргаринової продукції, олії соняшникової, шроту соняшникового, фосфатидного концентрату.

Цілі ПАТ «ЗМЖК» у сфері якості та безпеки харчових продуктів:

- Максимальне задоволення вимог споживачів і суспільства в цілому, орієнтуючись на розвиток цих вимог;
- Підвищення якості та конкурентоспроможності продукції;
- Виконання та постійне вдосконалення правил щодо забезпечення безпеки харчової продукції;
- Поняття «якість» поширити на всі види діяльності підприємства;
- Якість і безпеку харчової продукції розглядати не як самоціль, а як базу для економічної стабільності підприємства;
- Збереження престижу підприємства на освоєних ринках збуту і створення позитивного іміджу на нових ринках;
- Задоволення соціальних і матеріальних потреб наших працівників;
- Збільшення капіталу акціонерів підприємства.

Основні напрями реалізації цілей у сфері якості та безпеки харчових продуктів:

- Ефективне функціонування та постійне вдосконалення системи менеджменту якості та безпеки харчової продукції відповідно до вимог міжнародних стандартів ISO 9001:2008, ISO 22000:2005 та національних стандартів ДСТУ ISO 9001:2001 та ДСТУ ISO 22000:2007;
- Впровадження нових технологій і сучасного обладнання;
- Проведення досліджень, спрямованих на постійне вивчення вимог споживачів;
- Створення нових видів продукції;

- Безперервне навчання персоналу, створення морально-психологічного клімату, що сприяє зацікавленості кожного у високій якості виробничої діяльності;
- Зниження витрат на виробництво продукції за рахунок попередження та виявлення невідповідностей (проблем) з усуненням причин їх виникнення;
- Розвиток, підтримку і вдосконалення взаємодії з постачальниками для забезпечення необхідної якості закупівель;
- Раціональне використання ресурсів;
- Створення працівникам підприємства безпечних і сприятливих умов праці.

Стратегічні завдання в галузі безпеки харчових продуктів та розширення ринків збуту:

Створити умови виконання вимог, що дозволяють стабільно реалізовувати продукцію на ринках країн СНД, Південно-східних країн та Європейського Союзу.

Керівництво підприємства зобов'язується вживати необхідних заходів, спрямовані на розуміння Політики ПАТ «ЗОЖК» у сфері якості та безпеки харчових продуктів і проходження їй у всіх підрозділах ПАТ «ЗОЖК».

Проблеми менеджменту якості та безпеки харчових продуктів є пріоритетними в кожному підрозділі для всіх категорій персоналу від Голови Правління до рядового працівника.

Працюючи єдиною командою, на принципах поваги та довіри один до одного, кожен член колективу усвідомлює свої завдання і відповідальність у сфері якості та безпеки харчових продуктів, спрямовані на реалізацію цієї Політики.

Основним видом діяльності підприємства є переробка насіння соняшника та виготовлення олії нерафінованої та шроту. Також ПАТ “ЗОЖК” займається переробкою нерафінованої олії, тобто надає послуги по рафінації, дезодорації, виморожуванню та відбілюванню нерафінованої олії.

На сьогоднішній день на підприємстві існує широкий асортимент продукції. ПАТ “ЗОЖК” виготовляє соняшникову олію для підприємства «КАМА» з давальницької сировини, а також випускає власну олію під торговою маркою «Щедро» та «Любонька», до впровадження в виробництво готується ще одна торгова марка.

Основна мета діяльності акціонерного товариства – отримання прибутку на користь акціонерів ПАТ “ЗМЖК”.

Стратегія діяльності підприємства – завоювання лідируючих позицій на ринку переробки соняшнику та виробництва соняшникової олії, розвиток діяльності відповідно до стратегічних напрямків розвитку корпорації. Місія підприємства – насичення ринку високоякісною продукцією власного виробництва.

Територія заводу займає площу 7,6 га. Завдяки тому, що по території заводу проходить залізничний шлях від станції Запоріжжя-Вантажне і підприємство має автомобільні під'їзні шляхи, виробнича площа заводу забезпечена спрощеним доступом як до складів з зерном, так і до ліній наливу масла і завантаження шроту, а також складів – холодильників.

Для забезпечення ефективної діяльності на підприємстві існує визначена управлінсько-організаційна структура. Для ПАТ “ЗОЖК” оптимальною, з точки зору керівництва, є дивізіональна структура, проте в цій схемі присутні лінійні елементи. Це тип організаційної структури, розроблений та адаптований великих організацій, для яких функціональні структури вже не є ефективними.

Діяльність підприємства базується на засадах повної господарської самостійності, самоуправління, самофінансування, ПАТ “ЗОЖК” несе відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах майна, що йому належить, та на яке, відповідно до законодавства України, може бути накладено стягнення. Держава не несе відповідальності за зобов'язаннями підприємства. ПАТ “ЗОЖК” не відповідає за зобов'язаннями держави.

Для досягнення мети своєї діяльності Товариство має право:

- вступати до об'єднань підприємств;

- користуватися банківськими кредитами;
- створювати на території країни і за кордоном філії та представництва, а також дочірні підприємства, відкривати фірмові магазини, бюро, інші спеціалізовані підрозділи;
- бути засновником та учасником (акціонером) інших товариств та організацій, а також виконувати інші дії відповідно до предмету та мети своєї діяльності, які не суперечать чинному законодавству;
- випускати цінні папери та здійснювати операції з ними відповідно до чинного законодавства України, статуту ПАТ “ЗМЖК” та рішень загальних зборів акціонерів підприємства;
- самостійно визначати вид, форму й умови трудового договору з найманими працівниками;
- здійснювати спонсорство і провадити благодійні заходи.

Організаційна структура ПАТ “ЗОЖК” наведено на рис.2.1.

Згідно з цією структурою, десять посадових осіб та керівників ключових підрозділів представляють усі основні управлінські функції.

На підприємстві існує принцип єдності керівництва та лінійні взаємозв'язки між всіма елементами його організаційної структури.

Організаційна структура пристосована до виробничого процесу, найважливішим елементом якого є забезпечення закупівель сировини у оптимальній кількості та належної якості, забезпечення збуту продукції.

За наявними тенденціями виробництва соняшнику в Україні, зміна постачальників сировини – соняшнику, для потреб виробничої діяльності підприємства є цілком можливою. Негативним фактором переходу на зовнішні джерела постачання замість соняшнику, виробництва корпорації, є підвищення цін на сировину, що призведе до зниження рівня прибутку та рентабельності підприємства.

Інвестиційна політика підприємства повинна охоплювати в першу чергу аспекти відновлення основних фондів та якості продукції.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Актуальність проблеми управління інвестиціями для підприємства в період війни полягає у проблематиці, яка повністю змінила підхід до організації всіх процесів виживання бізнесу, управління інвестиційними ресурсами та виконання зобов'язань перед клієнтами – нерезидентами та насиченням вітчизняного ринку соціальними благами. Організаційна структура підприємства є нагально-важливим фактором ефективного управління підприємством, що визначає ефективність менеджменту в цілому та за окремими його напрямками.

Загальна структура управління інвестиціями є одним з ключових понять менеджменту, тісно пов'язаних з цілями, функціями, процесом управління, роботою менеджерів та розподілом повноважень між ними. В рамках інвестиційної політики проводиться весь управлінський процес (рух грошових потоків інформації, прийняття управлінських рішень), в якому беруть участь менеджери всіх рівнів, категорій та професійних спеціалізацій. Інвестиції можна порівняти з «цеглинами будинку» управлінської системи, що забезпечує своєчасне та якісне протікання всіх управлінських процесів. Цим обумовлюється увага, яку керівники організацій приділяють принципам та методам побудови структур управління, вибору їх типів і видів, вивченню тенденцій зміни та оцінкам відповідності завдань організацій.

Галузі народного господарства, кластери промислових підприємств займають важливе місце в економіці України, продукція має близько 10% сучасного експорту, більше 54% імпорту та майже 15% валового внутрішнього продукту держави з високим рівнем доданої вартості. Потенціал промислових підприємств України складає більш ніж 100% від сучасного стану за рахунок втрати більш ніж половини виробничих потужностей.

Однак, підприємство та поточна ситуація потребують ефективного управління грошима, захисту інвестицій та руху в напрямку розвитку інноваційних технологій управління та розширення присутності на світових т а

вітчизняному ринках через систему філій та просування продукції підприємств галузі. Важливим аспектом управління фінансами є досвід у проектах з отримання державного фінансування, разом з великими банками, що постійно потребує створення кластерів у зв'язку із необхідністю кооперації та антимонополізму.

Завдання, що поставлені в бакалаврській дипломній роботі передбачають розвиток управління функціями інвестицій та фінансів необхідно розуміти, що є факторами такого управління:

Конкретними заходами, що забезпечують розбудову ефективної структури структури та насичення новими ідеями експортного бізнесу є наступне:

- управління інвестиціями на підприємстві;
- підвищення економічної ефективності управління за рахунок використання ресурсів;
- залучення нових систем управління якістю на підприємстві;
- участь у міжнародних інфраструктурних проектах та консорціумах.

Комплекс зазначених заходів, разом з постійним підвищенням якості продукції та насиченням потреб українського ринку, що постачається забезпечить ефективне управління ризиками української продукції, через механізми публічно-приватного партнерства та розвитку міжнародного бізнесу. Промисловість України має залучати фінансові ресурси на внутрішньому та світовому ринках запозичень.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Гриньова В. М. Процес підготовки реструктуризації підприємств машинобудування: організація управління: монографія / В. М. Гриньова, М. В. Новікова. - Харків: Вид. ХНЕУ, 2020. - 240 с.
2. Афонін А. С. Технологія реструктуризації підприємства / А. С. Афонін, В. П. Нестерчук. - К.: Вид-во Європ. ін-ту фінансів, інформ. систем, менеджм. і бізнесу. - 2010. - 72 с.
3. Височин І. В. Реструктуризація підприємства як економічна категорія / І. В. Височин // Наукові праці ДонТУ. Серія: економічна. - 2014. - Вип. 75. - С. 160 - 165.
4. Про відновлення платоспроможності або визнання підприємства банкрутом : Закон України від 14.05.1992 № 2343-XII (Електронний ресурс). - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Методичні вказівки щодо проведення реструктуризації державних підприємств (Електронний ресурс). - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0187-98>.
6. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Основи менеджменту. – К.: Академвидав, 2003 – 414 с. 2.Економічна енциклопедія у трьох томах / Голова редакційної ради Б.Д. Гаврилишин. – К.: Видавничий центр «Академія», 2012.
7. Хамініч С.Ю. Управління підприємством на засадах освітнього потенціалу: Моногр. – Д.: Вид-во ДНУ, 2016. – 288 с.
8. Гріфін Р., Яцура В. Основи менеджменту: Підручник / Наук. ред. В.Яцура, Д.Олесевич. – Львів: БаК, 2011. – 624 с.
9. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: Монографія. – Х.:ВД «ІНЖЕК», 2016. – 496 с.
10. Мельник Л.Г. Основи стійкого розвитку: Навчальний посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2015. – 654 с.

11. Паламарчук М. М., Паламарчук О. М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії: Посібник. — К.: Знання, 1998. — С. 376—392.
12. Романенко В. Регіональні ринки продукції машинобудування в Україні // Економіка України. -2016. — № 6. — С. 90-92.
13. Дороніна М.С. Управління економічними та соціальними процесами підприємства. Монографія. — Харків: Вид. ХДЕУ, 2012. — 432 с.
14. Будзан Б. Менеджмент в Україні: сучасність і перспективи. — К.: Вид. Соломії Павличко «Основи», 2021. — 348 с.
15. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера/За ред. Р.Дяківа. — К.: Міжнародна економічна фундація, 2020. — 704 с.
16. Коломойцев В.Е. Універсальний словник економічних термінів: Навч. посібник. — К.: Вид-во «Молодь», 2020. —384 с.
17. Афанасьев Н.В., Рогожин В.Д., Рудыка В.И. Управление развитием предприятия: Монография. — Х.: ИД «ИНЖЭК», 2012. — 184 с.
18. Словник української мови. Т. 8 / За ред. І. Білодід, В. Винник та ін. — К.: Наукова думка, 1977. — 927 с.
20. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л, Смовженко Т.С. Фінансовий словник. — 3-тє вид., випр. та доп. — К.: Т-во «Знання», КОО, 2010. — 587с.
21. Пушкар Р.М., Тарнавська Н.П. Менеджмент: теорія і практика. Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. — Тернопіль: Карт-бланш, 2013. -490 с.
22. Стеченко Д.М., Григорович А.В., Дука А.П. Менеджмент: Словник-довідник для студ. ВНЗ. — Хмельницький: Видавництво «Поділля», 2014. — 587 с.
23. Шатун В.Т. Основи менеджменту: Навч. посібник. — Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2016. — 376 с.
24. Peter F. Drucket. The Educational Revolution. In “Education, Economy and Society”. The Free Press. — N.Y.: Collier-Macmillan Ltd., 1959. 26. <http://www.ukrstat.gov.ua> — Держкомстат України.

25. Бойкова Ю., Куценко Є. Формування системи управління організації на основі інтеграційного підходу. Вісник магістратури. 2016. No 3–2 (54). С. 46–48.

26. Жемчугов А., Жемчугов М. Оптимальна організаційна структура підприємства. Проблеми економіки та менеджменту. 2015. No 5. С. 7–28.